I. I. O.
II
1303
L

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III. TOMUL XVIII. MEM. 19.

AU FOST MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ PROVINCII SUPUSE FANARIOȚILOR?

DE

NICOLAE IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL
ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ

DEPOZITUL GENERAL
CARTEA ROMÂNEASCĂ
B-DUL ACADEMIEI 3—5

BUCUREȘTI
1937

MEMORIILE SECŢIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23):	100.—
TOMUL II, (1923—24):	130.—
TOMUL III, (1924—26):	840.—
TOMUL IV, (1924):	160.—
TOMUL V, (1925—26):	160.—
TOMUL VI, (1926—27):	300.—
TOMUL VII, (1927):	300.—
TOMUL VIII, (1927—28):	320.—
TOMUL IX, (1928—29):	200.—
TOMUL X, (1929):	400.—
TOMUL XI, (1930):	340.—
TOMUL XII, (1931—32):	300.—
TOMUL XIII, (1932):	300.—
N. IORGA. Un cugetător politic moldovean dela jumătatea secolului al XIX-lea: Ştefan Scarlat Dăscălescu	45.—
N. IORGA. Doamna Elina a Ţării-Româneşti ca patroană literară	10.—
I. I. NISTOR. Bisericile şi şcoala greco-română din Viena	45.—
N. IORGA. Ceva din legăturile domniilor româneşti cu Ierusalimul	20.—
N. IORGA. Două scrisori ale lui Atanase Anghel	10.—
N. IORGA. Domnitorii români Vasile Lupu, Şerban Cantacuzino şi Const. Brâncoveanu în legătură cu Patriarhii Alexandriei	5.—
N. IORGA. Radu Cantacuzino	10.—
N. IORGA. Donaţiile româneşti pentru Megaspileon şi Vlah-Sarai	5.—
N. IORGA. B. P. Hasdeu ca istoric	5.—
N. IORGA. In jurul pomenirii lui Alexandru cel Bun	10.—
I. I. NISTOR. Contribuţii la relaţiunile dintre Moldova şi Ucraina	30.—
ION I. NISTOR. Din corespondenţa lui Todleben dela Plevna	40.—
ALEX. LAPEDATU. Campania polonă în Moldova la 1686	25.—
N. IORGA. Un pedagog «moldovean» pe la 1800	5.—
N. IORGA. Câteva observaţii asupra celui mai vechiu tezaur cultural românesc	5.—
N. IORGA. Legăturile româneşti cu Muntele Sinai	5.—
I. LUPAŞ. Inceputul domniei lui Matei Basarab şi relaţiunile lui cu Transilvania	15.—
I, C. FILITTI. Oameni dependenţi şi cultivatori liberi în Principatele Române în sec. XV—XVII	15.—
TOMUL XIV, (1933):	300.—
N. IORGA. Opinia publică germană şi România lui Carol I, înainte şi după războiul de independenţă	20.—
G-ral R. ROSETTI. Făptuirea războiului dela moartea lui Ştefan cel Mare la acea a lui Matei Basarab. V. Strategia	70.—
N. IORGA. Din viaţa socială a Brăilei subt Turci	10.—
N. IORGA. Un observator englez asupra Românilor din epoca lui Tudor Vladimirescu	20.—
N. IORGA. Un om de severă muncă şi aprigă autoritate: D. A. Sturdza	5.—

II 1303 L

AU FOST MOLDOVA ŞI ŢARA-ROMÂNEASCĂ PROVINCII SUPUSE FANARIOŢILOR?

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Şedinţa dela 20 Noemvrie 1936

Acum în urmă s'a afirmat din nou că Românii din ţările libere, Moldova şi Muntenia, ar fi fost subt o stăpânire fanariotă, pusă alături cu stăpânirile străine subt care s'au găsit ceea ce oratorul, d-l Iuliu Maniu, membru de onoare al Academiei Române, numeşte celelalte trei «provincii».

Am fost presintat ca falşificator al aserţiunii d-lui Iuliu Maniu. Procesul-verbal al şedinţei arată că am citat exact cuvintele pe care d. Iuliu Maniu şi le recunoaşte în scrisoarea de tăgăduire adresată Academiei.

Academia Română, în sarcina căreia cade şi păzirea adevărurilor de căpetenie pe care se sprijină fiinţa şi desvoltarea acestui popor, datoreşte cu atât mai mult o rectificare hotărîtă a greşelilor cuprinse în această rostire, cu cât numeroase organe de presă, purtând o violentă campanie contra acelui care a adus înainte aici aceste erori de rectificat, a părut că admite şi existenţa celor «patru provincii» şi traiul umilit subt stăpâniri străine al Românilor din Ardeal, Bucovina şi Basarabia şi mai ales caracterul de «provincie» al Domniilor româneşti şi supunerea acestei de a patra «provincii» Fanarioţilor, consideraţi ca nişte cuceritori, stăpâni şi desnaţionalizatori după putinţă.

I

«Provincii», în sensul de teritorii oarecare subt o administrație oarecare, nu se pot numi, deși termenul s'a încetățenit într'o publicistică fără știință și fără răspundere, nici Bucovina, nici Basarabia, nici Ardealul, cu atât mai puțin alcătuirile așa de vechi, începând, după ultimele cercetări, încă din secolul al XI-lea și ducându-și din secol în secol ființa de o veșnică și în ultimă instanță biruitoare luptă, prin însăși păstrarea Statului, care au fost cele două țări de dincoace de Carpați.

Fiecare din aceste părți care sprijină ideea unei perfecte unități și a unei libertăți de conștiință, mai prețioasă decât libertatea de lege și de formă, se poate învedera ușor, spre învățătura acelora cari n'au ajuns prin ei însiși la stabilirea concepției dreptului nostru istoric și demnității noastre naționale.

In adevăr, începând cu *părțile din Țara Românească*, de unitară origine și de necontenite legături ale unei perfecte solidarități, care s'au unit cu străvechiul Stat, niciodată oprit ori întrerupt în desvoltarea lui politică și chiar militară, numai în timpul din urmă, prin voința lor hotărîtă, sprijinită pe o conștiință necontenit vie, iar nu pe simple idei abstracte care ar putea fi stampilate cu termenul, de multe înțelesuri, care e « democrația », dar și prin jertfa supraumană a sutelor de mii de ostași ai Regatului României, ele au un caracter cu totul deosebit de acela al simplelor împărțiri materiale care sunt provinciile.

Bucovina nu se chiamă așa decât prin falsificarea austriacă, menită să ascundă caracterul moldovenesc, deci românesc, al părții din moștenirea lui Ștefan-cel-Mare pe care și-a anexat-o, fără a vărsa o picătură de sânge, fără a cheltui un singur ban, Maria-Teresa, în criza hrăpirilor de teritorii pe care o inaugurase cinismul raționalist, străin de orice ideologie, al lui Frederic al II-lea, reprezentant al concepției Statelor de pură mecanică. Acolo erau Câmpulungurile, de o așa de îndelungată dăinuire a autonomiei lor țărănești, era ținutul de hotar al Cernăuțului, pe ambele maluri ale Prutului, era partea smulsă din teritoriul capitalei de odinioară a Sucevei, era domeniul mănăstirilor larg înzestrate de bunii creștini eroici, Domnii

Moldovei; era pădurea Hotinului, ocupat de curând şi fără niciun drept de Turci.

Conştiinţa că aceasta e o ţară românească n'a dispărut niciodată la « Bucovineni », cari-şi numesc mica lor patrie înstrăinată « Cordun », ei fiind « Cordunenii » legaţi de acel ipocrit « cordon » contra ciumei, pe care l-au tras ofiţerii austrieci ca să anexeze în dosul lui, rezervându-şi ca, în cursul unor viitoare războaie, să ia întreaga parte dintre Carpaţi şi Siretiu, măcar până la Roman. S'au păstrat alcătuirile tradiţionale în Biserică, Mitropolitul din Iaşi fiind « al Moldovei şi Sucevei » şi Suceava rămânând astfel deosebită de diecesa episcopului de Rădăuţi, făcut Mitropolit pentru ambiţia personală a unui Hacman, care nu voia să fie supus, în cadrele întregii monarhii habsburgice, unui cu atâta superior Şaguna; s'a respectat vieaţa de sine stătătoare a mănăstirilor, reunindu-li-se averile în forma administrativă a Fondului Religionar; s'au recunoscut, cu titluri noi de cavaleri şi baroni, vechile neamuri boiereşti; s'a întrebuinţat multă vreme limba românească, şi ideea Domniei moldoveneşti, cu Voevozii ţării întregi, reapare în creaţiunea ducatului Bucovinei pentru Francisc-Iosif I-iu.

Basarabia nu e o « provincie », ci Moldova dintre Prut şi Nistru, cu linia cetăţilor de apărare contra Tatarilor din stepă. Când Ruşii au smuls această parte aşa de însemnată din ţara cea veche, ei n'au creat un district oarecare din imensa lor Impărăţie, ci, şi în credinţa — pe care au avut-o, de altfel, şi Austriecii —, că se va ajunge să fie stăpâni şi pe restul Moldovei încolţite, au privit teritoriul anexat, căruia i-au dat, după partea de jos, moştenire băsărăbească, a Domnilor Ţării-Româneşti, ceea ce însemna, de altfel, recunoaşterea unei atârnări de tradiţiile bătrâne ale naţiei, numele de Basarabia, ca o « oblastie ». I-au păstrat rostul bisericesc deosebit, cu o arhiepiscopie care a fost prefăcută numai de noi, printr'un gest discutabil, în Mitropolie, i-au dat ierarhi moldoveni, şi n'au băgat călugări ruşi în mănăstiri, au lăsat în biserică tot limba poporului, ba chiar i s'a făcut loc în sentinţile judecătoreşti; Ruşii nu s'au atins de legislaţia moldovenească şi au recunoscut situaţia predomnitoare a clasei boiereşti, ca şi privilegiile răzeşilor ce se coboară din glorioasele neamuri luptătoare. Nici

aici nu s'au rupt legăturile de toate felurile, economice, sociale, culturale, cu Moldova rămasă liberă. Ţăranul nostru a rămas şi acolo cu mândra conştiinţă că e *în ţara lui*, doar cu înlocuirea Domnului printr'un Impărat pe care-l înţelegea, nu Rus, dela un Petersburg necunoscut lui, ci, după o datină care n'a dispărut niciodată, în legătură cu vechea idee împărătească a Romei, dela unire încoace Ferdinand I-iu şi Carol al II-lea fiind, pentru acest mândru băştinaş tot Impăratul, cu sporul că este cu mult mai mult al lui.

Şi pentru Basarabia ca şi pentru Bucovina străinul care anexase fără luptă cu nimeni, la Austrieci, fără luptă cu noi, cari-i primiserăm şi hrăniserăm, la Ruşi, ceea ce se adăugise unor Impărăţii de caracter roman în fond, credea că este numai prima fază, punctul de plecare pentru anexarea Statului moldovenesc întreg.

Ardealul *e o ţară*, cu *un regim* de State, şi, tocmai pentrucă are un regim de State, de o potrivă cu însuşi regatul Ungariei, organism deosebit, e o ţară. *Dar nu o ţară pentru ea, ci partea ocupată, nici măcar prin cucerire, ci prin strecurare lentă de-a lungul satelor româneşti, nu de poporul unguresc ca atare, ci de regalitatea ungurească în funcţiune de cruciată.* O parte din *Ţara-Românească*, singura concepţie populară nezguduită, existând aşa de adânc în mintea poporului, încât, precum Ungurul ajuns până pe celălalt mal al Siretului, în trei sate, spune că acolo, fiind Unguri, e « Ţară Ungurească », Românul nu vede decât Ţară Românească oriunde se află el din vechi şi însumi, înainte de fericita întregire, am auzit săteni din Ardeal, cărora le arătam banul lui Carol I-iu, admiţând că acesta e Domnul lor.

« Ţara », cu un « duce », devenit în slavoneşte voevod, a fost găsită astfel de rege în acel început de secol al XII-lea când s'a trecut pasul de Apus al Ardealului ca să se întemeieze, cu episcop şi pârcălab, *burgul*, de caracter carolingian, al Arpadienilor. Tot ce s'a adaus pe lângă cei câţiva clerici şi ostaşi, pe lângă cei dintâi ţărani risipiţi, subt oblăduirea « domnilor de pământ », a întrat în regimul acelor State, naţionale şi sociale în acelaşi timp, care, adunându-se în diete, corespunzătoare vechilor noastre « cuvinte » *(conventus)*, în sensul albanezului

« kovent », hotărau sarcinile fiscale pe care nu putea să le impuie voevodul, nici regele care i se suprapusese.

Din acest regim de State, de « naţii » recunoscute şi privilegiate nu făceam parte noi, alături de nobili, Saşi şi Secui. Aceasta a fost, în părerea curentă, o nedreptate şi o scădere faţă de noi, dar altfel a fost un mare folos. Am stat, cu vechile noastre obiceiuri, înrădăcinate încă în epoca romană, în afară de artificialele distincţii medievale. *Tot neamul a fost împreună în rosturile lui tradiţionale.* Numai regimul angevin a osebit o clasă de « viteji », dintre cari unii, ca Huniadeştii, făcându-se catolici, s'au pierdut între Unguri, dar alţii, cei din Maramureş, urmând unui admirabil instinct naţional, au trecut munţii şi au întemeiat încă o « Ţară-Românească » liberă, pe apa Moldovei. Ai noştri, până la absolutismul austriac, abia dacă s'au prelins în funcţii, şi astfel o altă cale de părăsire a rostului lor naţional li s'a închis. In cetatea ţărănimii rămase afară de Stat s'a trăit şi mai departe, la 1800 ca şi la 1100.

Ideile cele mai false domnesc şi la mulţi dintre Români, mai ales la aceia cari n'au primit dela început o instrucţie istorică românească, privitor la originea şi rostul Domniilor noastre, intitulate, după o practică străină, « Principate ». Concepţiile duşmanilor noştri s'au impus şi spiritelor luminate şi distinse, cu tot neadevărul şi veninul ce este într'însele.

De fapt avem a face cu partea, rămasă liberă şi împărţită în două prin actul revoluţionar al « vitejilor maramureşeni », dintr'o Ţară-Românească, veche de atâtea secole şi clădită, pe primordiala bază a Daciei romane, din elementele unei sinteze de elemente deosebite, solid închegate în limbă ca şi în aşezăminte. *Orice element străin ce a venit în mijlocul ei a fost ori înlăturat ori supus unei lente, dar sigure asimilări.*

Aşa-numiţii Fanarioţi, de cari se face atâta caz, ca şi oricare altul.

II

Greci au venit la noi ca negustori încă din secolul al XIV-lea. Un mare bancher dela Cetatea-Albă era, pe vremea lui Ştefan-cel-Mare, Grecul Caliani. Un Sinadinò, Grec dela Sinai, e

între boierii Țării-Românești. Când Constantinopolul a fost cucerit de Turci, clerici greci s'au refugiat la noi. O Comnenă și Paleologă, Maria, a fost una din Doamnele lui Ștefan. *Toți și toate au intrat în ordinea românească dela noi, și am cules dela dânșii tot ce ni puteau da.*

O nouă influență slavă, dela Sârbi, s'a întins după 1500 asupra ambelor țări, păstrându-se, firește, în singurele rosturi ale slujbei bisericești și ale actelor de Stat. Numai la sfârșitul secolului, când s'a produs mutarea la noi a nobililor bizantini, a oamenilor de influență și a capitaliștilor, o a doua strecurare grecească se produce. Erau Greci în jurul Chiajnei, fiica lui Petru Rareș, soția lui Mircea Ciobanul, Sârboaică după mamă, și Doamne de sânge grecesc se întâlnesc și în Țara-Românească și în Moldova dela 1570 înainte: Ecaterina a lui Alexandru Mircea, Maria Paleologa a lui Iancu Sasul, Maria Amirali din Rodos, a lui Petru Șchiopul. Noii stăpânitori au făcut un stagiu între Greci, trăind și la Constantinopol, până la Ștefan Surdul și Alexandru-cel-Rău. Paleologi și Cantacuzini se așează aici, după ce afacerile ambelor Domnii fuseseră conduse de Banul Iani, ruda după mamă și ocrotitorul lui Mihai Viteazul însuși. Acesta întrebuințează în războaiele lui pe Grecul Mihalcea Carageà din Chios și pe Radu Calomfirescu, al cărui nume de familie vine dela Kalopheros, iar isprăvile i se cântă, în numele Grecilor cari așteptau să-l salute ca Impărat la Adrianopol și Constantinopol, de boierinașul lui, Stavrinos, de cutare alt Grec, italianizant, Gheorghe Palamed, la Ostrog, în Polonia. De mult, Greci se strecoară în Scaunele episcopale și Biserica munteană are după 1600, cu Matei al Mirelor și cu Mitropolitul Luca, vlădici de acest neam. Relațiile cu Constantinopolul lui Meletie Pigas și lui Chiril Lukaris sunt mai dese și autoritatea Ecumenicilor, călători după subsidii pe la noi, e mai puternică, ea cuprinzând în raza-i de influență și Moscova, deși s'a creat acolo, de curând, încă un Patriarhat.

Dar n'avem a face cu nicio tentativă de grecizare. Pe încetul dela formele slavone ale ierarhiei bisericești și cancelariilor se trece, fără nicio strecurare de altă influență străină, la cele românești.

O mişcare a ţării se produce la Munteni subt Leon-Vodă; ea se va înoi subt fiul acestuia, Radu. Participă la dânsa oameni din toate treptele sociale, iar în Moldova ţăranii de pe vremea lui Alexandru Iliaş zvârl cu pietrele asupra Grecilor în marginea Iaşului. Dar cine sunt conducătorii ? Dela 1630 găsim pe viitorul Vasile Lupu, care e, după tată un Balcanic grecizat, iar, pe la 1670, stă în Ţara-Românească neamul, de origine imperială bizantină, al Cantacuzinilor. *Aşa de mult am fost noi subt Greci!*

Fanarul e abia pomenit până atunci. Sunt acolo case frumoase ale Domnilor noştri, a lui Şerban Cantacuzino însuşi, ca şi a lui Duca-Vodă şi chiar a lui Dimitrie Cantemir. Dar Greci pot veni, ca Domni, de oriunde. Nimeni nu le cere un certificat de fanariotism. Ca dragomani ai Imperiului, Greci se instalează abia pe-atunci, cu Panaiotachi Nikusio şi cu Alexandru Mavrocordat, ambii din Chios, nu din Constantinopol, şi oameni de cultură italiană. Pe vremea mărinimosului donator Constantin Brâncoveanu nu noi ne supunem elenismului de nuanţă otomană, ci acesta vede în Domnul român pe firescul său ocrotitor, pe urmaşul Impăraţilor bizantini, cu acel drept de a porunci pe care aşa de necruţător îl impusese Vasile Lupu.

III

Nicolae Mavrocordat, crescut în acel Fanar care nu-şi însuşeşte dreptul de a da el singur Domnii, nu reprezintă o organizaţie care ar căuta să domine ori măcar să se infiltreze pretutindeni, ci o familie. Una care, aspirând să ajungă o dinastie, începe legându-se cu ale noastre. Cronica munteană orânduită de acela care protege şi opera de cronicari a Moldovenilor, începe cu genealogia care ridică pe acest tânăr Constantinopolitan până la venerata amintire a lui Alexandru-cel-Bun. Mavrocordat bătrânul şi-a însurat fiul, Scarlat, menit Domniei, dar care va muri înainte de vreme, cu o fată a Brâncoveanului, a cărui stăpânire înseamnă pe toate terenurile o afirmare de românitate. Ghiculeştii, înrudiţi cu acest neam nou, care a căutat astfel de legături familiare, stăpânesc

în puterea rostului domnesc pe care l-au avut doi Domni, complet românizați, peste un albanism de origine, în secolul al XVII-lea. Nimeni altul dintre « Greci » nu ajunge pe tronul țărilor noastre decât prin acest cartel al celor două familii. Dar Racovițeștii, bătrânul Mihai și fiii săi, domnesc în lungul aceleiași epoce.

Și voiesc ei oare, Domnii de atunci, să « grecizeze » ? Nu e nimic național în ei. Politicește, sunt Otomani; cultural, ei, venind din italienismul dela Padova, sunt « filosofi » de modă franceză, creatori de așezăminte și doritori de reclamă pariziană. In țară, tinerii caută căsătorii cu fete bogate dela noi: ce mare rol a jucat Ecaterina Roset, soția lui Constantin Mavrocordat, care, ea, făcea parte dintr'un neam de Levantini, deci Italieni grecizați, cari se asimilaseră perfect cu vechea noastră boierime. Brâncoveanu a avut Mitropoliți greci: pe Antim Ivireanul, de origine Iber caucazian, care însă face predici admirabile în românește, și pe Mitrofan, dar după dânșii Scaunele episcopale sunt mai des la dispoziția Românilor. Domnul păstrează pentru slujba grecească doar o strană în Biserica Domnească. Subt Mavrocordați se preface în românește — ce lucru greu ! — liturghia. Toate actele se scriu în românește; în românește se redactează și privilegiile solemne pentru Locurile Sfinte; *acești străini sunt cei cari au îngropat slavonismul.*

Funcționarii, afară de câțiva intimi, sunt Români. Nicolae-Vodă recomandă fiului său să nu aducă Greci ca să nu supere pe localnicii stăpâni în țara lor. Unui ispravnic, care credea că măgulește pe Constantin Mavrocordat făcându-i un raport în grecește, i se poruncește să scrie românește: « Pentru ciumă ce s'au însemnat acolo (la Galați) nu ni scrii cu amăruntul; și pentru o pricină ca aceasta de ce să ni scrii greceaște ? » [1]). Și altuia, de la Soroca: « ce mi-ai trimis am luoat și cele scrisă am vădzut; dar pentru ce să ni scrii grecește ? Au aștepți să-ți dăm noi logofăt să scrie românește ? » (nu rumânește !). « Să-ți cauți logofețăl să ni scrii romăneaște ? Să nu ni mai scrii grecește ! » [2]). Din nou către pârcălabul de Galați: « Și

[1]) Iorga, *Studii și doc.*, VI, p. 288, No. 572.
[2]) *Ibid.*, p. 290, No. 576.

de acmù, când ni-i mai scrì, să nu mai scrii grecește, ce românește să ni scrii » [1]).

Neamul de răzeși al Calmășilor, botezați Callimachi, dă patru Domni moldoveni; un frate al lui Ioan-Vodă, Dumitrașcu, trăiește răzășește în marginea Botoșanilor.

In a doua jumătate a secolului, după isprăvirea războiului din 1768—1774, boierii munteni vreau să aibă Domn pe Ștefan Prâșcoveanu, om dela țară, din Buzău, Moldovenii întrând din nou subt oblăduirea lui Grigore Alexandru Ghica, a cărui creștere era românească. Alexandru Ipsilanti e dintr'un neam grecesc, cu un înaintaș în societatea noastră, dar el e un și mai perfect reprezintant al « filosofismului » occidental, și își crește copiii cu un Raguzan de spirit italian, care va fi consul austriac, și cu un abate din Neapole.

Față de boieri, cu toții umblă foarte prudent și ferit. Ei știu că la Poartă dreptatea se dă totdeauna « săracei raiale » și că la orice plângeri închisoarea sau chiar moartea-i amenință. Grigore Ghica piere de pe urma pârilor venite dela francmasonii moldoveni. Când urmașul său, alt Grec din Asia Mică, trăgându-și dreptul din încuscrirea cu Mavrocordații, caută să sfarme această periculoasă clică, tăind pe boierii Bogdan și Cuza, întreaga boierime se solidarizează cu aceștia.

Cel mai vioiu din Domnii acestui timp, Nicolae Mavrogheni, creator și comandant de oști — și el, la urmă, răpus de boierii din tagma lui Ienăchiță Văcărescu, pe cari a cutezat a-i exila și cari, printr'o intrigă, îl fac să fie decapitat obscur de un Vizir câștigat de dânșii, — e un insular cu sânge venețian. Domnia lui se ține printr'o continuă luptă cu Fanarioții, cari caută și ei să răstoarne pe acest parvenit. Avem o urmă din acest continuu conflict în corespondența secretă, așa de fericit conservată, pe care am tipărit-o acum de curând în volumul III al « Documentelor grecești » ale mele.

Mai « Greci », Suțeștii, tot Asiatici, sunt niște intruși în Fanar, unde se așează, ca și Hangerliii, veniți și ei din provincie. Subt ei nu se încearcă niciun gest împotriva datinei, hotărîtoare. In moartea lui Hangerli, executat în chiar capitala sa — Turcii

[1]) *Ibid.*, p. 294, No. 595.

rezervându-şi orice măsură faţă de oamenii lor, nu faţă de ţară, ale cării privilegii trebue neapărat respectate —, denunţurile boiereşti trebue să-şi fi avut partea.

Abia după Revoluţia franceză apare un naţionalism grecesc peste « filosofia » internaţională care dominase până atunci. El se încearcă timid în câte o diplomă de răsplătire dată unui Grec din intimitate, şi neo-elenismul caută a stăpâni şcoli care odinioară avuseră greceasca numai pentrucă era o limbă clasică internaţională. Dar îndată Şcolilor Domneşti din Bucureşti şi din Iaşi ale lui Carageà şi Scarlat Callimachi li se opun cele româneşti ale lui Lazăr şi Asachi. La cel dintâi gest de pătrundere noi am răspuns cu o revoluţie şi în domeniul politic, unde Tudor Slugerul din Vlădimiri se opune beizadelei Alexandru Ipsilanti.

IV.

Toţi Fanarioţii, îndemnători la scrierea de cronici în româneşte, până la Grigore Matei Ghica, Domn în Moldova, au căutat, şi în forma grecească, dată, pentru o mai largă răspândire a acestor povestiri, *să se integreze în istoria ţării*, neputând să-şi închipuie măcar că ea ar fi fost întreruptă în vechea ei tradiţie, pentru a se începe un nou regim, pe care ţara nu l-ar fi admis în niciun chip ca străin. La 1730, puţin timp înainte de moartea sa în chiar acest an, Nicolae Mavrocordat scrie vechiului său amic grec, atât de amestecat el însuşi în toate rosturile noastre, politice şi culturale, Hrisant Notara: « Cercetăm în istoriile Ţării-Româneşti » [1]).

Se cetesţe în limba ţării, care, de altfel, are întrebuinţarea ei şi în raporturile cu lumea turcească.

Am tipărit eu însumi două acte către Sultan în care, pe lângă forma turcească, este una în limba însăşi a ţării [2]).

« Nesăţioşii » Fanarioţi fac, de obiceiu, ce pot ca să cruţe ţara. Constantin Mavrocordat scrie: « Dar şi noi, ce putem să facem într'alt chip, de vreme ce atâte poronci ce s'au adaos asupra

[1]) Iorga, *Documente greceşti*, în colecţia Hurmuzaki, II, p. 1051, No. MX.
[2]) V. *Mem. Ac. Rom.*, XVI: *Două arzuri ale ţării către Sultan în sec. XVIII.*

noastră, carile le ştii dumneata, poronci stăpâneşti fiind, cu soli mari ca aciia, cu cetăţi, cum să putè să se lasă gios?[1])»

Cruţarea ţării era o datorie strict observată subt Fanarioţi. Despre Constantin Mavrocordat, în a doua Domnie moldovenească, se scrie: «Uşile Divanului erau deschise şi multă vorbă cu prostimea avea, cât atâta li dedese obraz, cât nu putea nime din boieri ca să zică măcar cât de puţin lucru vre unui ţăran, că îndată striga la Vodă, şi, pentru un lucru de nimica a unui ţăran cât de prost, făcea pe un boier mare: «mascară» şi-l închidea. Şi mai dăduse o poruncă în ţară ca să nu fie volnic nime a lua cuiva măçar un ou fără de bani, nici slujbaş, nici altul nime»[2]). Nu mai vorbesc de nobila hotărîre de a libera pe ţăranii şerbi.

Din parte-i, Grigore Matei Ghica «giudecăţile foarte le căuta, şi nu lipsia în toată săptămâna să nu facă Divan săracilor»[3]).

Boierii de cari e vorba sânt cei de ţară, nu Greci.

Am făcut cândva socoteala boierilor străini ai lui Nicolae Mavrocordat. Sunt ceva mai mulţi decât cei doi pe cari-i pomeneşte Atanase Comnen Ipsilante: Gheorghe Ramadan şi Gheorghe Arnăutul. Dar cuvintele lui de înştiinţare în această privinţă către fiul Constantin sunt clare: «Să aibă o suită puţin numeroasă; puţini *Fanarioţi*»[4]), — cuvântul *este*.

V

Pentru a învedera şi mai bine din ce parte veniau intrigile şi schimbările care au adus greaua osândă ce apasă asupra fanariotismului, mi se pare că nimic nu e mai potrivit decât o înfăţişez, pe baza izvoarelor, cariera acelui bun şi blând ideolog care a fost fiul lui Nicolae Mavrocordat, Constantin, cel aşa de zguduit de valurile vieţii şi, până la capăt, aşa de fără noroc.

---

[1]) Iorga, *Studii şi doc.*, VI, p. 403, No. 1517.
[2]) Kogălniceanu, *Letopiseţi*, III, p. 203.
[3]) *Ibid.*, p. 212.
[4]) Daponte, *Ephémérides daces*, ed. Émile Legrand, II, 1881, p. XXVI şi nota 1.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Respectul pentru vechile datine ale țării îi era atât de mare, încât el făcu să fie ales de o adunare a clerului și boierimii, la moartea părintelui său [1]). Cu acest prilej s'au cercetat meritele a trei candidați, Grigore Ghica și Mihai Racoviță adăugindu-se pe lângă tânărul beizadea [2]). Pentru alegerea acestuia, cerută și prin scris la Poartă, a intervenit bătrânul Iordachi Crețulescu, ginerele lui Vodă Brâncoveanu [3]). Tot așa măsurile lui constituționale din 1740 se vor lua cu învoirea clerului și boierimii, care o și declară în preambul [4]). Se spune anume că acest așezământ « a fost primit într'o Adunare a tuturor stărilor țării și iscălit de stările bisericească și mirenească » [5]).

Chiar după ce dușmanul român, care pândea de mult, cu toată originea sa moldovenească, Domnia Țării-Românești, Mihai Racoviță, crede că a căpătat acest Scaun și tânărul Constantin e chemat la Poartă, *fără a fi fost mazilit*, pentru a se îndreptăți, vedem pe Crețulescu, sprijinitor al noii Domnii, pe care o crede încă ființând, că trimete la Constantinopol pe fiul său Răducanu și pe alt boier din noua generație, ginerele său, Vistierul Văcărescu, către « prea-cucernicul și prea-înălțatul Domn nou » [6]).

Și cronicarul grec — dar nu din țară — al Fanarioților însemnă că « s'a păzit încă alegerea de boierii țării pentru hotărîrea înălțării cuiva în Domnie » [7]).

Boierii sunt Constantin Brâncoveanu Mare Stolnic, Grigore Filipescu Mare Serdar, Barbu Văcărescu Mare Pitar. Greci ar fi — sau pot fi — doar un Constantin Mare Păharnic, fără nume de familie, un Constantin Ramadan Mare Clucer, de mult purtat pe la noi și, poate, un Constantin Mare Sluger. *Un Grec sigur, pe jumătate romanizat, doi cari ar putea fi Greci; niciun Grec nou, afară de Marele Vistier Antonachi.*

---

[1]) V. *ibid*, pp. XXXI—II.
[2]) *Ibid.*
[3]) *Ibid.*, p. XXXII, nota 1. Toate știrile după Atanasie Comnen Ipsilanti, *Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν*, p. 327.
[4]) După *Mercure de France*, Iulie 1742, în Daponte, *loc. cit.*, p. L și urm.
[5]) *Ibid.*, p. LXI.
[6]) Iorga, *Doc. grecești*, II, p. 1068, No. MXXI.
[7]) *Ὥστε ἐφυλάττετο εἰσέτι ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων διὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ προβιβασμοῦ προσώπου τινὸς εἰς ἡγεμονείαν;* p. 328; *ibid.*, p. 1069, note 2.

Mihai Racoviţă, biruind încercarea iacobinilor turci în plină răscoală, cari voiau să-şi impună în Moldova pe un casap grec, capătă acest Scaun contra voinţii ţării, pe care el, Românul, o calcă atunci când Grecul, chemând adunarea ţării, o respectase [1]). E pedepsit şi Manuil Ipsilanti, unchiul Domnului de mai târziu, Alexandru-Vodă, pentrucă a părăsit punctul său de vedere, alăturându-se la voinţa ţării: « ca să nu strice dreptul ţării cel cu privire la alegerea Domnilor ». Iar Atanasie Comnen Ipsilanti înseamnă răspicat: « Aceasta este cea dintâi Domnie a lui Mihai Racoviţă Voevod în Ţara-Românească *fără alegerea localnicilor* » [2]). Peste unsprezece luni însă, un nou Mare-Vizir restabileşte pe tânărul Domn ales [3]). Peste alte câteva luni, vedem pe Constantin Mavrocordat, având lângă dânsul ca Mare Logofăt pe chiar Constantin Văcărescu, ginerele sprijinitorului său, dând în româneşte un hrisov de danie pentru mănăstirea din Tesalia cu moaştele Sfântului Visarion [4]), căruia i se ridică la Bucureşti o biserică având inscripţia în româneşte [5]). Între boieri se înseamnă ca martori aceşti Români: Iordachi Creţulescu, Mare Spătar, de care a fost vorba mai sus, Barbu Merişanu, Mare Vornic, Ienachi şi Mihalachi Roset, cari se vor romaniza, Constantin Carageà şi Iordachi Facà, al cărui urmaş va scrie isteaţa comedioară *Franţuzitele*. Din potrivă Fanarul, prin Manuil Ipsilanti, lucrează contra acestui Domn [6]).

Când Mihai Racoviţă, Moldoveanul, care, în această înverşunată luptă, la care participă şi Ghica, revine pe tron, întăreşte o danie, *găsim aceeaşi proporţie de boieri de ţară*, numele fiind doar schimbate prin introducerea a doi Dudeşti, cari sunt şefii unui întreg partid, şi unui Greceanu; s'a păstrat chiar şi Vistierul grec Antonachi [7]). In acest timp Biserica munteană are un Mitropolit român, Ştefan, care se plânge că

[1]) *Ibid.*, pp. 1071—2, No. MXXIV, şi Atanasie Comnen Ipsilanti, *o. c.*, pp. 330—331; reprodus *ibid.*, p. 1071, nota 1.
[2]) *Loc. cit.*
[3]) *Ibid.*, p. 334; reprodus în Iorga, *loc. cit.*, p. 1073, No. MXXV.
[4]) *Ibid.*, pp. 1076—7, No. MXXXI.
[5]) Iorga, *Inscripţii*, I[3] la acest capitol.
[6]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, p. 341; Iorga, *loc. cit.*, p. 1080, No. MXLIII.
[7]) *Ibid.*, p. 1078, No. MXXXI.

Ecumenicul nu i-a anunțat alegerea sa [1]). In Moldova cârma o are alt Român, Antonie.

Și acolo, în Moldova, unde fusese mutat la 1733, Constantin Mavrocordat dă mănăstirilor grecești, Ierusalimului însuși și Athosului, privilegii în românește [2]). *Și aici stăpânii țării sunt boierii români;* astfel la 1735: Constantin Costachi, Sandu Sturdza, Iordachi Cantacuzino, Constantin Roset, cumnatul lui Vodă, Mihalachi și Ianachi Roset, Costachi Razu, Ioan Cantemir, neam de Domn român al țării, care e Mare Ban, Toader Paladi, Lupu Bogdan, ruda Cantemireștilor, Constantin Cantacuzino, ba chiar un Radu Racoviță, cel îngropat la Târgul Ocnei, rudă a unui învierșunat și neadormit dușman. Calitatea națională nu apare doar la Comisul Constantin, la Căminarul omonim.

Dar Mihai Racoviță [3]) lucrează la Constantinopol cu Fanarioții Stavrachi, de o tristă și tragică faimă, și Manole Gelepul, pe cari-i va lăsa ca epitropi ai fiilor săi [4]). Aceștia sunt « Mihaliții » lui [5]). Mavrocordat face însă a se exila gelepul, Stavrachi ascunzându-se [6]).

La 1743, Constantin Mavrocordat, care, ca Domn al Moldovei, dă iarăși un hrisov pentru Ierusalim, păstrează pe vechii boieri, cu adausul Grecilor Aristarh și Paleologul [7]).

La 1748, biruitor asupra lui Racoviță, Constantin-Vodă ia Domnia munteană ca să fie răsturnat *pentrucă a trimis tineri boieri spre învățătură la Veneția* [8]). El pleacă în Moldova, *având lângă dânsul pe șeful « naționaliștilor » munteni, Răducanu Cantacuzino, cel cu studii la Veneția, care-l întovărășește în*

---

[1]) *Ibid.*, p. 1079, No. MXXXVI; p. 1088, No. MXLII. Actul pentru mănăstirea Kykos din Cipru e poate o *traducere* în greceşte; *ibid.*, pp. 1094—6, No. MLI.

[2]) V. și *ibid.*, pp. 1079—1080, No. MXXXVII.

[3]) Danie a lui în greceşte (traducere?) pentru o biserică din Constantinopol; Iorga, *loc. cit.*, pp. 1107—1110, No. MLXX. Nu se dă numele boierilor. Același e anul pentru o danie la Rhossikon din Athos; *ibid.*, pp. 1112—3.

[4]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *loc. cit.*, p. 1105, No. MLXI. Și Ioan, fratele lui Constantin, întrebuințează la Constantinopol pe Ramadan și pe dascălul Kritias (*ibid.*, pp. 351—352; și în Iorga, *loc. cit.*, la date).

[5]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, pp. 352—353; Iorga, *loc. cit.*, p. 1114, No. MLXXVII.

[6]) *Ibid.* Divanul lui Racoviță cu singurul grec Laskaris, *ibid.*, p. 1117.

[7]) *Ibid*, pp. 1109—1111, No. MLXXIII.

[8]) *Gen. Cantacuzinilor*, ed. Iorga, p. 120.

drumul la Constantinopol după mazilia din 1750 [1]). Mavrocordat, căruia i se cerea un spor de tribut, preferă exilul la Lemnos.

După aceasta vine în ambele ţări o vreme a Grecilor. Un Ştefanachi Medelnicerul pârăşte însă pe Matei-Vodă Ghica, fiul lui Grigore şi ginerele lui Gheorghe Hatmanul. E interesant să se vadă ce se petrece. Mitropolitul, un Grec, Neofit de Creta, se pune în fruntea boierilor, atrăgând şi pe sfetnicii Domnului român, Barbu şi Ştefan, Văcăreştii. « A luat crucea în mână şi a strigat: « Urmaţi-mă » [2]). La Constantinopol, soţia lui Constantin Dudescu şi fiul cer să vie bătrânul ca să se judece cu capuchehaielele. Domnul cade, trecând în Moldova, dar şi Dudeştii merg toţi la Lesbos iar socrul Domnului la Chios [3]). Stăpânul adevărat al ţării, Gheorghe Hatmanul, care şi-a dat altă fată după Nicolae Roset, era considerat ca unul care ar putea înoi împărăţia Grecilor [4]).

Când se aduce la Bucureşti Constantin [5]), fiul lui Mihai Racoviţă, Dudeştii, rechemaţi, Barbu Văcărescu, episcopul român dela Râmnic, Grigore, *care fuge la Adrianopol cu boierii Craiovei*, cer înlăturarea Grecilor constantinopolitani, cu Postelnicul Geanet în frunte, *numindu-se capuchehaiele boieri aleşi de ţară*, pe lângă Stavrachi pe care-l primesc; Domnului i se fixează venitul [6]); Mitropolitul Filaret trebuie să fie înlocuit cu Grigore. Pentru a-l aduce, merge noul capuchehaie Sandu Bucşănescu (tovarăşul lui e Ştefan Mănăilă) şi un Mihai Cantacuzino.

Dar, acum, ce se petrece e lupta între Românii Văcăreşti şi Românul Constantin Brâncoveanu; cei dintâi sunt trimeşi în exil în Cipru şi capuchehaielele expediaţi în ţară ferecaţi; Barbu Văcărescu moare în temniţă; pe Ştefan îl va scoate la 1757 Mavrocordat [7]), întors el însuşi din Chios. Ca boieri ai lui Constantin Racoviţă: un Năsturel, un Brâncoveanu, Barbu şi

[1]) *Ibid.*, pp. 120—1.
[2]) Atanase Comnen Ipsilanti, *loc. cit.*, p. 1123, No. MXCI; Iorga, *loc. cit.*, p. 1122, No. MXCI.
[3]) *Gen. Cant.*, pp. 121—123; Iorga, *loc. cit.*, p. 1131, No. MCII; Atanase Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, pp. 367—9.
[4]) *Ἀνανεῶσαι δι' αὐτοῦ καὶ τῆς Βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων; ibid*, 367—9.
[5]) Act grecesc pentru Rhossikon, p. 1129, No. MXCIX.
[6]) *Gen. Cant;* p. 123 şi urm. Iorga, *loc. cit.*
[7]) *Ibid.*, pp. 127—8.

Ştefan Văcărescu, un Creţulescu, un Greceanu, un Ştirbei şi Grecii Iordache Gianet, Lascarachi Gianì şi Iordachi Carageà [1]). « Boierii nu l-au ţinut în samă. »

Numit din nou, în Muntenia, la 1756, după atâtea încercări şi suferinţe, Constantin Mavrocordat se duce întâiu la mănăstirea Văcăreşti, unde era mormântul tatălui, Nicolae-Vodă, ctitorul. Acolo face Paştile cu boierii, şi a doua zi de Inviere intră cu alaiu în Bucureşti [2]). E sărac şi nu-şi poate libera cărţile iubite, lăsate amanet la un Englez Barker; casa dela Balata o vinde unui Evreu [3]). Vrea să domnească după tradiţiile familiei, culegând informaţii din străinătate; Sultanul, întâlnind pe călăraşul muntean, îi ia scrisorile şi ordonă înlăturarea unui Domn care i se părea că ştie prea multe. E închis la Cele Şapte Turnuri, dar de acolo acelaşi Sultan îi cere relaţii care aduc destituirea Vizirului.

La 1761 era vorba să se dea din nou principatul muntean lui Constantin. Vizirul ar fi declarat că, vechii lui sfetnici fiind morţi sau duşi la sate, el dela sine nu poate cârmui. Sultanul personal porunceşte însă a se face numirea. Socoteli turceşti în legătură cu pâri dela boieri pribegi, între cari o rudă a Brâncoveanului, aduc mazilirea lui peste câteva luni [4]). Se recunoaşte în cronica lui Mihail Cantacuzino că denunţul făcut de cei doi Dudescu, Constantin şi Nicolae, acesta aflător la Constantinopol, şi de Dumitrachi Ghica, ginere al lui Barbu Văcărescu şi fratele lui Grigore Alexandru-Vodă, prin patru boieri mărunţi cari vin la Poartă, despre sumele mari luate ţării de un Domn sărac erau o « probă mincinoasă ». Sultanul Mustafà, pedepsind pe pârîtori, puşi în fiare şi retrimeşi acasă, întreabă el însuşi, « îmbrăcându-se tiptil », pe tânărul Dudescu. Ca rezultat, subt cuvânt că se face o înoire a Domniei, un capugibaşă vine la Bucureşti cu ordin « să bage în fiare pe Costandin Mavrocordat Voevod şi pe boierii greci, anume pe doi fraţi Mişoglu, pe doi fraţi, fiii Logofătului

---

[1]) *Ibid.*, p. 1133, No. MCVIII. Act grecesc pentru Rhossikon dela Matei Ghica, *ibid.*, pp. 1134—5, No. MCXII. Aşa fac şi alţii pe urmă.

[2]) Iorga, *loc. cit.*, p. 1136, No. MCXIX.

[3]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, p. 375; Iorga, *loc. cit.*, p. 1137.

[4]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, p. 388; Iorga, *loc. cit.*, p. 1148.

Mihalache Manu, pe doi fraţi, fiii Postelnicului Costandin Iorgulescu, şi pe doftorul Fotachi [1]). » Bătrânul Dudescu, Mare-Ban, e pus caimacam [2]). Nu deci Fanarioţii apăsau pe localnici...

Domnul, luat ca prins, e închis la Mitilene. « N'avea ce să mănânce: îl hrăneau boierii, şi pentru cheltuielile drumului i-au dat oareşce bani [3]). »

Inlocuitorul, Constantin Racoviţă, trebue să guverneze cum îi porunceşte Dudescu, care-şi « face partid » cu Dumitraşcu Racoviţă şi cu Badea Drăgănescu, « *dându-i şi foaie anume pe cine să boierească, dela boieria cea mai mare până la cea mai mică* ». Cum Domnul numeşte şi pe Radu Văcărescu şi Constantin Cândescu, « partidul » se supără, deşi Vodă poruncise « ca nimic să nu se urmeze fără sfatul » şefului. Pretenţii de bani ale Turcilor aduc însă închiderea membrilor acestei alcătuiri, şi « ceata Dudescului », care, spune Vodă, « turbură toată ţara şi strică odihna tuturor Domnilor ».

Acuma mulţimea intervine. O boală a Domnului o încurajează. *Boierii sunt liberaţi*, şi răsculaţii merg şi la Turc şi la Curte cu plângere. Domnul, înghiţind la apa de melisă cu care era deprins, s'ar fi sinucis.

Urmaşul lui, fratele, Ştefan, chiamă pe Dudeşti la Constantinopol, când încă nu pornise, şi povestirea contemporană arată cum au fost mustraţi aceşti uneltitori. Venind în ţară, cel de-al doilea fiu al lui Mihai Racoviţă face să se spânzure un Ştefanachi, « om foarte amestecător », şi să se taie capul lui Iordachi Popescu. Bătrânul Dudescu, spăimântat, se călugăreşte [4]).

Totuşi e nevoie să se mai închidă şi alţi boieri uneltitori: Pană Filipescu, Pantazi Câmpineanu, Grigore Băleanu, Ioan Bălăceanu, din cele mai mari familii, după cererea agentului constantinopolitan, Stavrachi.

Din nou se trag clopotele la Mitropolie. « *S'au sculat toţi Bucureştii cu împotrivire, strigând să li sloboază pe boierii dela închisoare, că, de când i-au închis pe dânşii, s'a prăpădit ţara*

[1]) Atanasie Comnen Ipsilanti, pp. 394—395; Iorga, *loc. cit.*, p. 1150.
[2]) *Gen. Cant.*, pp. 129—131.
[3]) La Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, p. 397 (= Iorga, *loc. cit.*, p. 1154, No. MCXLII) se notează: Arapachi, cei doi Manu, cei doi Balaban, un Alexandru, fiul Postelnicului Constantin, şi Fotachi.
[4]) Şi în *Rev. p. ist., arh. şi filol.*, I, p. 34.

de nedreptăți». Domnul trebue să iasă călare, cu Arnăuți și Turci. Doi răsculați își pierd capetele: un bogasier, un rob și un croitor [1]). Cum intervine și mărturia Pașei dela Vidin, energicul Sultan Mustafà ordonă să fie spânzurat Stavrachi. Domnul liberează pe boieri, cari-l chiamă înaintea cadiului, dar își pierde tronul. « *La ieșirea lui din București, s'a strâns tot norodul, strigând, înjurându-l, blăstămându-l și aruncând în careta lui cu tină și cu balegă* [2]). » Lumea stă să ucidă pe răii sfetnici, cari se strecoară noaptea spre Constantinopol, « *ca să nu-i sfâșie ori să-i ucidă mulțimea* » [3]). E ceea ce numesc Grecii « răscoala rufeturilor din București » [4]).

O astfel de mișcare tot contra lui Stavrache o făcuseră și Moldovenii. Un cântec istoric a pomenit aceste împrejurări.

Nesuferirea Grecilor era și un obiceiu vechiu moldovenesc. Pe la 1749, sub Constantin Racoviță, boierii zic: « Trebue pre Greci să-i gonim de aice, căci n'au gând bun, nici asupra noastră, nici asupra săracilor, și vor să ne desbrace fără de voia noastră » [5]).

Sfârșitul lui Constantin Mavrocordat a fost vrednic de întreaga-i vieață. Cu banii săi cârmuește, și el scapă țara de amenințătoarea pedeapsă a Vizirului care, după osânda lui Grigore-Vodă Callimachi, considera Moldova ca rebelă. Aceasta reiese din înșeși cuvintele unui boier care era privit ca unul din « francmasonii » uneltitori contra Domnilor [6]), Ioan Canta.

Prin Iunie 1769, în mijlocul războiului pierdut cu Rușii, Grigore-Vodă Callimachi fiind executat ca trădător, Constantin Mavrocordat e trimes, fără bani și sprijin, în Moldova [7]).

[1]) Atanasie Comnen Ipsilanti; Iorga, *loc. cit.*, p. 1154, No. MCXLII.

[2]) Iorga, *Studii și doc.*, XXII, p. 30 (= *Doc. grec.*, II, No. MCLXVIII).

[3]) *Gen. Cant.*, *l. c.* Și Atanase Comnen Ipsilanti, p. 398 și urm.; Iorga, *l. c.*, p. 1163 și urm. Ștefan-Vodă închide pe un boier care era să ieie pe o Crețulească și mărită în silă fata cu Radu Slătineanu; Iorga, *Studii și doc.*, XIII, pp. 89—90 (= *Doc. grec.*, II, No. MCLIII).

[4]) Atanasie Comnen Ipsilanti, *op. cit.*, p. 406; Iorga, *loc. cit.*, pp. 1178—9, No. MCLXII. Cf. Iorga, *Studii și doc.*, XXII, p. 90 (=*Doc. grec.*, II, No. MCLXIII). Cf. Iorga, *Studii și doc.*, XXII, p. 89 (=*Doc. grec.*, 1176).

[5]) Kogălniceanu, *Letopiseți*, II, p. 221.

[6]) V. stihurile pentru peirea boierilor Bogdan și Cuza, *ibid.* p. 282.

[7]) Atanasie Comnen Ipsilanti, pp. 450—1; Iorga, *loc. cit.*, p. 1206, No. MCCII.

El luptă la Galaţi în rândurile Turcilor. Căzând prins, ameninţă cu întoarcerea răzbunătoare a Turcilor. Un ofiţer brutal îl răneşte la cap cu cuţitul şi, rana cangrenându-se, el moare la Iaşi, fiind îngropat cu onoruri de Ruşi, de sigur la Mitropolie [1]). *Se sfârşise apărându-şi ţara pe care o iubise şi pe care voise s'o înalţe.* Dar ţara nu-l iubise numai « căci era Domn fără noroc » [2]).

* * *

Ideea unui Fanar blestemat, cuib de intrigi, tainiţă de crime, călcând peste tot ce pretinde înrudirea şi prietenia, *e nouă, şi ea nu vine dela noi.*

Când s'a produs revoluţia grecească dela 1821, în Principate, pe de o parte, în Moreia, de alta —în Constantinopol ea fiind înnăbuşită dela început, cu jertfa sângeroasă sau exilul reprezentanţilor vechilor familii, —s'a iscat o luptă firească între deosebitele categorii de revoluţionari, fiecare cerând puterea pentru dânsa: de o parte palicari cu iatagane şi fes, insulari semi-italieni, Greci din Apus, dintre negustori sau, cazul lui Capodistria, diplomatul, din Rusia, şi isteţii Fanarioţi cu idei filosofice şi gulere de doctrinari, de alta. Atunci Zallony, medic de cultură franceză, s'a făcut detractorul acelora cărora în adevăr, printr'o dârză împotrivire a celor dela faţa locului, li s'au smuls destinele Statului grecesc.

In acest proces noi n'avem funcţia de procurori şi mai ales nu trebue să ni înjosim un întreg trecut de statornică alipire la drepturile şi rosturile noastre, pentru a o exercita.

Aceasta e « provincia fanariotă » contra ideii căreia, în numele a tot ce au dat aceste ţări libere neamului românesc întreg, am protestat aici.

Să nu ne înşelăm nici asupra democraţiei lui Tudor; e luată în mare parte din « adunarea poporului » sârbească a lui Caragheorghe. Slugerul s'a înţeles cu boierii « patrioţi » şi înţelegea a guverna cu dânşii. Crescut în casa Glogovenilor, el se simte

[1]) *Ibid.*
[2]) Cronica lui Ienachi Kogălniceanu, în M. Kogălniceanu, III, ed. a II-a, p. 197.

legat deo lume aristocratică în care făcea distincţii care nu sunt întru toate naţionale. Iar, când el cade, în nehotărîrea lui, produsă şi de lipsa experienţei, intelectualii iau asupra lor marea misiune naţională. *Ei* au dat şi Unirea Principatelor şi Independenţa şi marele act din zilele noastre.

Iar, dacă te uiţi bine, şi în Ardeal, prin cărturarii din secolul al XVIII-lea şi prin pătura suprapusă din al XIX-lea, s'a impus acea trecere de pe planul austriac pe cel panromânesc, căreia-i datorim graniţe pe care ca să le apărăm bine în afară nu trebuie, prin înjosirea factorului dominant, care e firesţe al Regatului, să le creăm artificial înăuntru.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

	Lei
CONST. I. CARADJA. Steagurile cucerite de Mihai Viteazul în lupta dela Guruslău din 3 August 1601	5.—
ALEX. LAPEDATU. In jurul asasinării lui Barbu Catargiu (Iunie 1862)	30.—
ANDREI RĂDULESCU. Cercetări privitoare la înfiinţarea Curţii de Casaţie în România	40.—
I. LUPAŞ. Corespondenţa lui Grigore Ghica, Domnul Moldovei, cu Felix von Schwarzenberg, ministru preşedinte al Austriei 1849—1850	25.—
G-ral R. ROSETTI. Inceputurile artei militare în cuprinsul României de azi	40.—
N. IORGA. Vicisitudinile celui dintâi student moldovean la Paris: Gh. Bogdan	30.—
TOMUL XV, (1934):	**300.—**
R. V. BOSSY. Agenţia diplomatică a României în Belgrad şi legăturile politice româno-sârbe sub Cuza-Vodă	50.—
P. PANAITESCU. Contribuţii la istoria lui Ştefan cel Mare	25.—
G-ral R. ROSETTI. Graniţele Moldovei pe vremea lui Ştefan cel Mare	10.—
G-ral R. ROSETTI. Un document inedit asupra mişcării dela 3 August 1865	15.—
G-ral R. ROSETTI. Despre unele precizări recente ale locurilor bătăliilor dela Dolješti, Vaslui şi Şcheia	5.—
AUREL V. SAVA. Vornicul de Vrancea	48.—
ALEX. LAPEDATU. Doi misionari scoţieni în Ţările Române acum o sută de ani	20.—
ALEX. LAPEDATU. Evreii în ţările noastre acum o sută de ani	20.—
N. IORGA. Wilhelm de Kotzebue şi momentul de prefacere modernă a societăţii moldoveneşti	80.—
N. IORGA. Memoriile unui vechiu dascăl	15.—
G-ral R. ROSETTI. Problema militară românească alaltăieri-ieri-azi	12.—
TOMUL XVI, (1934—35):	**240.—**
IOAN C. FILITTI. Proprietarii solului în trecutul Principatelor Române	15.—
N. IORGA. Ştiri despre Axintie Uricariul	15.—
CONST. I. CARADJA. Despre ediţiile din 1488 ale Cronicei lui Johannes de Thurocz	15.—
G-ral R. ROSETTI. O mică întregire la istoria lui Ştefan cel Mare	10.—
I. NISTOR. Tratativele lui Mihai Viteazul cu Polonii	7.—
N. IORGA. Legături cu mănăstirile Meteorele din Tesalia. Cu o notiţă despre Nicolae-Vodă Petraşcu	15.—
N. IORGA. Testamentele domniţei Elina Cantacuzino	5.—
GEORGE FOTINO. G. Popovici: Un istoric uitat al vechiului Drept românesc	40.—
N. IORGA. Bucureştii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu 1862)	15.—
N. IORGA. I. Scrisori de familie ale vechilor Brâncoveni.	
N. IORGA. II. Două arzuri ale ţării către Sultan în sec. XVIII	20.—
ZENOVIE PÂCLIŞANU. Un vechiu proces literar	25.—
N. IORGA. Practica domnească a unui ideolog: D. Cantemir	5.—
I. LUPAŞ. Impăratul Iosif II şi răscoala ţăranilor din Transilvania	50.—
N. IORGA. Trei generaţii în vieaţa publică românească după judecata lui J. A. Vaillant	5.—
TOMUL XVII, (1935—36):	**240.—**
N. IORGA. Două hrisoave domneşti pentru mănăstirea Mărgineni închinată Muntelui Sinai	30.—
N. IORGA. Trei rare documente fanariote	10.—
G-ral R. ROSETTI. Din corespondenţa inedită a Principelui Milan al Serbiei cu colonelul Gheorghe Catargi în timpul războiului din 1877—1878	35.—
ŞT. METEŞ. Din istoria Dreptului românesc din Transilvania	20.—
N. IORGA. Formularul fanariot	10.—
N. IORGA. Consideraţii istorice asupra documentelor prezentate de d-l Marcu Beza	5.—

FRANZ BABINGER. Robert Bargrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Basile Lupu (1652) . . . . . 35.—
N. IORGA. Comemorarea lui Lope de Vega . . . . . 5.—
N. IORGA. Explicaţia monumentului dela Adam Clisî . . . . . 5.—
AURELIAN SACERDOŢEANU. Două acte haţegane şi unul vâlcean . 10.—
P. P. PANAITESCU. O istorie a Ardealului, tradusă de Miron Costin . 10.—
ALEXANDRU CIORĂNESCU. Petru Rareş şi politica orientală a lui Carol Quintul . . . . . 10.—
N. IORGA. Dovezi despre conştiinţa originei Românilor . . . . . 5.—
H. DJ. SIRUNI. Mărturii armeneşti despre România. Extrase din Cronica Armenilor din Cameniţa . . . . . 20.—
N. IORGA. Marele logofăt al bisericii constantinopolitane Hierax şi însemnările sale pe un manuscript al Academiei Române . . . . . 5.—
ANDREI RĂDULESCU. 24 Ianuarie 1862 . . . . . 25.—

TOMUL XVIII, (1936): 200.—

ANDREI RĂDULESCU. Constituţiunea cehoslovacă . . . . . 45.—
FRANZ BABINGER. Originea şi sfârşitul lui Vasile Lupu . . . . . 15.—
I. LUPAŞ. Voevodatul Transilvaniei în sec. XII şi XIII . . . . . 25.—
Dr. ALEKSA IVIC. Documente privitoare la mişcarea literară şi culturală a Românilor din Ungaria în sec.: XVIII şi XIX . . . . . 25.—
N. IORGA. I. In jurul lui Mihai Viteazul; II. Originea lui Mihai-Viteazul după o cronică românească . . . . . 25.—
MIRCEA DJUVARA. Criza dreptului public internaţional . . . . . 20.—
N. IORGA. O scrisoare importantă a lui Cezar Boliac . . . . . 5.—
N. IORGA. Începuturile şi motivele desnaţionalizării în Săcuime . . . . 15.—
ALEX. LAPEDATU, Un episod revoluţionar în luptele naţionale ale românilor de peste munţi acum o jumătate de veac . . . . . 50.—
I. LUPAŞ. Leopold Ranke şi Mihail Kogălniceanu . . . . . 10.—
N. IORGA. Congresele de istorie dela Veneţia şi dela Roma . . . . . 10.—
N. IORGA. Au fost Moldova şi Ţara-Românească provincii supuse Fanarioţilor ? . . . . . .
N. IORGA. Sculptura în lemn românească . . . . . 10.—
N. IORGA. Neamul lui Petru Şchiopul şi vechi documente de limbă mai nouă . . . . . 10.—

TOMUL XIX, (1937):

G-ral RADU ROSETTI. Un uitat, Generalul Ion Em. Florescu . . . . 10.—

VERIFICAT 1987

C. 42.930.